

Boerderijen met een verleden

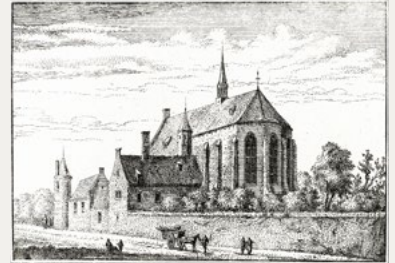
door Cees Elsten, Petra Thijssen en Leo Ewals

Er hebben in de gemeente Heumen, in en om de dorpskernen, tal van boerderijen gelegen waarvan de geschiedenis teruggaat tot de Middeleeuwen. De meeste van die boerderijen zijn verdwenen, van sommige staat de naam nog hoog in de gevel van een latere versie, weer andere leven voort in hedendaagse straatnamen.

Over een aantal boerderijen in Malden is interessante informatie bewaard. Zo zijn er acht boerderijen gesticht in 1301 toen Diederik VIII, graaf van Kleef en grondbezitter in Malden, aan zijn neef Diederik Korte Loef moerassige grond gaf waarop hij boerderijen kon bouwen. Diederik Korte Loef gaf die broeklanden in leen aan vrije boeren, die ze moesten gaan ontginnen. Dit betekende het einde van het systeem om te werken met horigen of slaven. Diederik kreeg van de vrije boeren een tijs, een vastgesteld geldbedrag, voor elk uitgeleend gebied. Op deze manier waren de risico's van de opbrengsten van akkers en weidegebieden voor de boeren en niet meer voor de leenheer. Die was nu verzekerd van een vastgesteld inkomen per leengoed.

Malden en Heumen zouden echte agrarische dorpen worden. Malden telde in 1667 zo'n vijftig agrarische bedrijven, in Heumen in 1696 waren dat er 53. Van een aantal kennen we de namen.

De Appelternhof wordt al in een vijftiende-eeuws document vermeld. Het Groot Jachthuis dateert van 1609, maar kan als bedrijf al veel langer bestaan hebben. De boerderij is in 1925 vernield door een orkaan, en bij die gelegenheid ging ook het erbij gelegen Klein Jachthuis verloren.

Sint Agatha, Kruisherenklooster, gravure door Abraham Rademaker, 1727-1733 (Rijksmuseum, Amsterdam, RP-P-OB-73.653)

Wapen van de kruisheren van Sint Agatha (foto Kruisheren Europa)

Malden, Munnikenhof, jaartal 1808 en wapen van de kruisheren, aangebracht boven ingang 'bakhuis' (foto LE)

Den Tempel, Overasselt (foto LE)

Lage Hoed, Nederasselt (foto LE)

Molenaarshuis, Nederasselt (foto LE)

Malden, Munnikenhof met links
het 'bakhuis' (foto LE)

De Grootveldshof en de Munnikenhof of Kloosterhof in Malden, eigendom van de kruisheren uit Sint Agatha, worden in een document uit 1696 vermeld. Over de Elshof en de Bothalenshof zijn documenten uit de achttiende eeuw bewaard, maar beide zijn ongetwijfeld veel ouder. De Eendepoel, de Hoge Hof en de Lage Hof zijn opgenomen in de kaart die de Fransman Tranchot samenstelde in de jaren 1803–1813. Daarbij zij aangetekend dat hoog betekent aan de noord-oostkant en laag aan de zuid-westkant.

De boerderijen in het Maldense Broek werden gebouwd aan de noord-ooststrand, die wat hoger en dus droger was. Aan de zuid-westkant lag de broekgrond die in de winter vaak onder water stond, maar waar in de zomer gras groeide. Voor de bemesting van het akkerland dat rondom de boerderijen lag, werd de heide gebruikt die op de hoger gelegen grond aan de noord-oostkant groeide. Het vee stond in die eeuwen in de winter in zogenaamde potstallen. Als strooisel werd de heide gebruikt die de hele winter in de potstallen bleef liggen. In het voorjaar werden de stallen leeggemaakt en het strooisel met de mest werd over de akkerbouwgrond verspreid. Deze vorm van bedrijfsvoering heeft eeuwenlang bestaan. Omdat in de loop der jaren steeds meer van de aan de noord-oostkant gelegen (heide)grond bij de bedrijfsvoering werd betrokken, ontstonden de lange, smalle percelen die zo karakteristiek zijn voor de verkaveling van het grondgebied van Malden. Op oude kaarten zijn al deze lijnen meteen zichtbaar. Tegenwoordig is deze verkaveling nog herkenbaar in de omgeving van de Elshof. Deze manier van in gebruik nemen van grond heet de 'opstrek'. In de Maldense straatnamen leeft een aantal oude boerderijen voort: Jachthuisstraat, Eendenpoelseweg, Appelternhof, Elshofweg, Grootveldschelaan, Hoogenhof en Lagenhof.

Overasselt kende al heel vroeg boerenbedrijven. Schulte, in zijn werk over het Rijk van Nijmegen, veronderstelt zelfs dat men daar de oudste bewoning kan aantreffen van de overstromingsvrije zandplaten langs de Maas. Hij vermeldt 'een opvallende concentratie' grote boerderijen 'zoals de vroegere hoeves De Poel, De Molenberg, De Grote en De Kleine Zomp en Den Tempel'. De Munnikhof in Overasselt had lang een band met klooster Graefenthal.

Op de lijst van rijksmonumenten uit onze gemeente worden ook monumentale boerderijen in Nederasselt vermeld, zoals de Lage Hoed en het Molen- of Molenaarshuis, waarvan de huidige bouw teruggaat tot de negentiende eeuw.